

A romboló hatalom ellenében

Múltról és jelenről Molnár János egy könyve¹ kapcsán

A romániai falurombolás korszakába visz bennünket vissza ez a kötet. Szerzője a magyar diplomácia iratanyagának, a román állambiztonsági szervek (Securitate, olv.: szekuritáte; népies rövidítéssel: szeku) archívumának gondos tanulmányozása, és az akkori sajtó anyagai segítségével tárja fel az erdélyi református egyház egy tiltakozó akciójának hátterét, a titkosszolgálat ma már megismerhető ezzel kapcsolatos tevékenységét, valamint hogy az miként szerezte be információit az ügy menetéről és az abban szerepet vállalókról. A körülmények leírásában természetesen fontos szerepe van az emberi emlékezetnek is.

Nicolae Ceaușescu, a kommunista párt első titkára a néptanácsi elnökök 1988. március 2. és 4. között tartott értekezletén hirdette meg az új településrendezési tervet. Ennek értelmében az eltüntetésre kijelölt falvakat lerombolják, azok lakóit újonnan épített, tömbházakból álló úgynevezett agráripari városközpontokba telepítik. Összesen 588 ilyen központot szándékoztak létrehozni. Eredetileg az ezredforduló lett volna a végrehajtás határideje.

A magyar külügyminisztérium egy nyilvánosságra nem hozott jegyzékben tiltakozott a terv ellen, melyet Románia a belügyének nyilvánított. A magyar álláspont szerint ez a gyorsított asszimilációt szolgálta, tehát jogot sértett, amit a Helsinkii egyezmény értelmében már nem lehetett belügynek tekinteni. Mintegy válaszként április 29-én a Politikai Végrehajtó Bizottság bővített ülésén Ceaușescu nagy beszédet mondott; ebben megerősítette a terv végrehajtására vonatkozó eltökéltségét.

A szándék az volt, hogy a 13.000 romániai faluból mintegy hét-nyolcezeret megszüntetnek. Megyékre vonatkozó számszerű (ideiglenes?) tervek is felbukkantak, így Hargita megye 240 falusi településéből százhuszat, Maros megyében 487 faluból 226-ot készültek lebontani vagy összevonni. A rendezés végleges tervének kidolgozását egy bizottság végezte volna Constantin Dăscălescu miniszterelnök vezetésével.

A falurombolási akciónak több mozgatója is volt. Mindenekelőtt nem tartották gazdaságosnak a háromezernél kevesebb lakossal bíró helységek intézményeinek és infrastruktúrájának a fenntartását. Ugyanakkor úgy vélték, hogy a falvak lerombolásával mintegy négyszázezer hektárral növekszik majd a termőterület. A terv nem számolt azzal, hogy a mezőgazdasági szövetkezetektől különálló, intenzív családi művelésben maradt területeknek a nagygazdaságba való beolvasztása az ország termelésének a csökkenését eredményezi. A tömbházakba tömörítéssel a hatóságok minden bizonnyal a lakosság politikai ellenőrzésének nagyobb hatékonyságát is remélték.

A legkiemelkedőbb szempont azonban kétségtelenül az etnikailag homogén ország kialakítása volt. A zsidókat gyakorlatilag már eladták Izraelnek, de még javában folyt az erdélyi svábok és főleg a szászok kiárusítása. Minden kivándorolni engedett németért Nyugat-Németország több mint nyolcezer márkát fizetett a román államnak. A magyarok eltüntetése azonban a türelmetlen románok számára túlságosan lassan haladt előre, annak ellenére, hogy igen alacsony gyermekszaporulatuk, a nagyszámú vegyes házasság és a román iskolákba való beiratkozásuk révén (az utóbbira bőven akadtak önkéntesek olyan helységekben is, ahol egyébként volt magyar iskola) a többséghez való asszimilációjuk sebessége nem volt lebecsülendő. Ehhez számítsuk hozzá, hogy a Kárpátokon túlról (Óromániából), főleg a hetvenes évektől nagyszámú románt telepítettek Erdélybe, akik ehhez segélyként nyolc-tíz havi fizetést (akkoriban kétezer lej körül lehetett az átlagbér), valamint lakást is kaptak az államtól. Értelmiségiek esetében a juttatott összeg elérhette a harmincezer lejt. Viszont a

¹ Molnár János: *Az aradi állásfoglalás – a magyar-román diplomáciai kapcsolatok és a "Vasile-dosszié" tükrében.* Partium Kiadó (Nagyvárad, 2008).

Kárpátokon túli munkahelyekre előszeretettel áthelyezett erdélyi magyarok semmiféle beilleszkedési segéllyel nem számolhattak. A magyar falvak nagy részének lebontása az etnikai közösségek megszüntetését, a hagyományok eltűnését, a lakosság vegyes voltának növelését és a még mindig létező magyar történelmi és kulturális épületek lebontását, mintegy a „helytelen” múlt nyomainak további eltörlését is jelentette volna.

Az emberek lényegében a szülőföldjük idegenné válását élhették meg, és nőtt a késztetésük, hogy ha kell, minden követ megmozgatva megpróbáljanak átkerülni Magyarországra vagy valamely nyugati államba. A falurombolás meghirdetése után a kitelepedő erdélyi németek száma is jelentősen emelkedett.

Az erdélyi magyarok Magyarországra való áttelepedése a hetvenes években indult igazán növekedésnek, mindenekelőtt látszából kötött házasságok által, amelyeket egy bizonyos idő letelte után az erdélyi fél visszatoloncolásának veszélye nélkül fel lehetett bontani. A helyzet rosszabbodása következtében a nyolcvanas évek elején mind gyakoribbá vált, hogy némelyek barátoknál - rokonoknál rejtőzve szabotálták el a Romániába való visszatérést. A nyolcvanas évek második felében turistaként érkezettek (köztük románok és más nemzetiségűek is) már formálisan menedékjogért fordulhattak a magyar államhoz, amelytől ideiglenes tartózkodási engedélyt kaptak. Mások kihasználták azokat a változó lehetőségeket, amelyek révén nyugati államokba utazhattak tovább.

Volt, aki Romániában nem kapott útlevelet; közülük nem egy a zöld határon próbálkozott Magyarországra jutni. S bár a román hatóságok számára örvendetes volt minden magyar távozása, a határ közelében megesett, hogy olyat is lelőttek, akiről indokolatlanul feltételezték, hogy illegálisan kíván távozni. Hullákat hoztak az Erdélyből érkező folyóvizek.

*

A két ország közötti kapcsolatok sohasem voltak jók. A nyolcvanas évek elején a románok szerették volna, ha felső szintű hivatalos találkozt tartanának. Kádár ebbe azért nem ment bele, mert az 1977-es nagyváradi-debreceni egyezményből gyakorlatilag semmi nem valósult meg. Három év késéssel ugyan létrejöttek a kolozsvári, illetve debreceni főkonzulátusok, de a nemzetiségek „híd szerepére” vonatkozó együttműködés pontjait a román fél szabotálta. A romániai menekültek magyarországi befogadása, valamint a magyar vezetésnek a falurombolást illető bírálata, a magyar tömegkommunikációban megjelenő és nyugati visszhangokat is tükröző vélemények a román hatalmi köröket, főként magát a vezért és feleségét rendkívül felingerelték. Ezzel egy időben Ceaușescu úgy érezhette, hogy a gorbacsovi „glasznosztj” (nyíltság) és „peresztrojka” (gazdasági-társadalmi átalakítás), melyek mindkét szomszédjánál napirenden voltak, országát elszigetelik, a liberálisabb magyar gazdaság pedig veszélyesen rossz példát mutat a merev diktatórikus jellegét megtartó vagy abba még inkább belesüllyedő Románia számára.

Ebben a légkörben, ilyen viszonyok között indult meg az erdélyi reformátusok között a falurombolás kárainak mérséklését célzó akció, amelyet a szóban forgó könyv szerzője, Molnár János javasolt Tőkés Lászlónak 1988 júniusában, és amelyre rövidesen részletesebben visszatérünk.

A román vezetés ezzel a területi átszervezéssel, „szisztematizálással” állítólag a falu és a város közötti különbséget kívánta megszüntetni. Igaz, hogy líceum és szakiskola, kórház, sport- és művelődési központ is szerepelt az „agrárpari központokban” megépítendő létesítmények között, azonban a Bukarest közelében fekvő Ilfov 1986 óta folyó „próbaépítkezései” azt bizonyították, hogy ezekben a két- vagy négyemeletes panelházakban vízvezeték, fürdőszoba, vécé vagy központi fűtés nem létezett. Az illemhelyek lenn sorakoztak az épületen kívül, a vizet és a tüzelőt pedig a lakosok kellett felhordják maguknak. Vagyis tisztos falusi házak helyett nem összkomfortos lakásokkal, hanem emeletes nyomortanyákkal igyekeztek „ellátni” a gyéribben lakott vidékeken élőket.

Románia a magyarországi és külföldi tiltakozásokat, mi több, még a róluk szóló híradásokat is a belügyeibe való beavatkozásnak minősítette. Ezek csúcspontja a június 17-i

budapesti fáklyás tüntetés volt, amelyen sok tízezer ember vett részt. Megtorlásként Románia már másnap elrendelte a kolozsvári magyar főkonzulátus azonnali megszüntetését. Ettől kezdve a határnál a magyar turisták tömeget fordítják vissza, zaklatják a magyar diplomáciai személyzetet is, átvizsgálják a diplomáciai postát stb.

Időközben az elaggott Kádár Jánost leváltották, utódja május végén Grósz Károly lett, akinek véleménye szerint a románokkal az együttműködés többé-kevésbé zavartalan, és kinyilvánította készségét, hogy szívesen utazik a szomszéd országba egy találkozóra. Ajánlkozására azonban a románok nem siettek válaszolni. Valószínűleg a Szovjetunió többszörös biztatása is közrejátszott abban, hogy végül augusztus 25-én (egy csütörtöki napon) a hétvégére javasolták, mi több, csak akkor tartották lehetségesnek a találkozó megtartását. Végül 28-án került rá sor Aradon.

A határnál a magyar küldöttséget kiszállították kocsijaikból, és román autókba kellett átszállniuk. A könyv szerzője úgy véli, ez azért történt, hogy a magyarokat megfosszák „a biztonságos beszélgetés lehetőségétől”. Sokkal valószínűbb azonban, hogy csak megalázni akarták őket. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a Ceausescuval folytatott négyszemközti beszélgetéseken Grósznak azt sem engedélyezték, hogy magával vigye a saját tolmácsát.

A magyarok tízpontos javaslattal érkeztek. Ebből kettőt, a kolozsvári főkonzulátus, valamint a falurombolás kérdését a románok eleve törölték. A megmaradt nyolcból hat pont megegyezett az 1977-es Kádárral történt találkozó olyan célkitűzéseivel, amelyekből az azóta eltelt évek folyamán semmi nem valósult meg.

Utólagos nyilatkozataiban Grósz nagyra becsülte a román fél „fogékonyságát” olyan kérdésekben, amelyek elősegíthetik annak tisztázását, hogy egyáltalán van-e valamilyen probléma a két ország között. A korábban Grószról terjedő híresztelések sokkal több erkölcsi és szellemi kvalitással ruházták fel őt, mint amit ezen a napon (meg a még hátralévő rövid politikusi pályafutása során) magáról bizonyított. Szűts Pál, az akkori bukaresti magyar követ találóan jellemezte a helyzetet: „*Ismét igazolódik, hogy minden engedményt, határozatlanságot, békülékenységet gyengeségünk jelül fognak fel.*” Ez a mondat a magyar külpolitika régtől mindmáig érvényes lényegét foglalja össze. Mintha semmiféle időközben szerzett tapasztalat nem tudná megingatni politikusainknak bármely más országgal, de mindenekelőtt a szomszédainkkal szemben megnyilvánuló gyáva élnetlenségét.

*

Ebben a nyomasztó légkörben született meg a Temesvári Református Egyházmegye Lelkészi Közösségének a falurombolás ügyében megfogalmazott állásfoglalása. Kár, hogy a szövege kimaradt az itt ismertetett könyvből, amely végül is ennek az állásfoglalásnak a történetéről szól, ezért ebben a recenzióban okvetlenül fel kell idéznünk a tartalmát. A beadvány végleges szövege közös munka eredménye, melynek mozzanatai Molnár János *A Nagyvárad (Királyhágómelléki) Református egyházkerület története 1944-1989* (kiadta a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 2001) 463-465. oldalain bontakoznak ki.

Molnár az állásfoglalás bevezetőjében megállapítja, hogy a meghirdetett területrendezés 8000 falu és a hozzájuk kapcsolódó értékek pusztulását eredményezi. „*A tervnek politikai, gazdasági, társadalmi, etnikai vonatkozásai mellett egyházi vonatkozása is van.*” Mivel egy helységben több felekezet él együtt, a „*falvak felszámolása templomok és gyülekezetek ezreinek*” a felszámolását is jelenti. Ezért javasolja, hogy a két református egyházkerület nagyvárad, illetve kolozsvári vezetői vegyék fel a kapcsolatot a többi elismert felekezettel, és közösen alakítsák ki azokat a szempontokat, amelyeket a felszámolás során érvényesíteniük kell. Az ezzel kapcsolatos javaslatokat pontokba szedve találjuk. Ragaszkodni kell ahhoz: 1. hogy a kialakítandó új központok közé tartozzon minden olyan település, ahol műemlékek, történelmi vagy kulturális szempontból jelentős épületek vannak; 2. hogy egy gyülekezet tagjai valamennyien a legközelebbi új központba települhessenek; 3. hogy a lerombolt templomok, parókiák helyett az állam építtessen újakat. Tőkés Lászlónak ez utóbbi ponthoz

készített kiegészítése a gyülekezetek létszámának függvényében négy csoportba sorolva részletezi azok templomépítéshez való jogát.

A következő pontot Tőkés László írta. A 4. az „*előnyösség elvének*” érvényesítését hangsúlyozza: az áttelepítettek egyházi szempontból sehol se kerülhessenek az előzőnél hátrányosabb helyzetbe. A szöveg hét alpontban sorolja fel az ezzel kapcsolatos konkrét kívánalmakat, majd megállapítja: az egyházak „egyenként és együttesen” ki kell dolgozzák erre vonatkozó követelményeiket. Az 5.: „*Ki kell dolgozni a gyülekezetek átmentésének komplex programját.*”

A 6. és utolsó pont (ez eredetileg Molnár János 4. pontja) azt igényli, hogy a területi átrendezés idejére „*jelöljenek ki az egyházak részéről biztosokat, akiknek jog- és hatáskörük legyen arra, hogy megakadályozhassák az esetleges visszaéléseket...*”

Ezt a szöveget 1988. szeptember 6-án olvasta fel Molnár János az aradi esperesség évi rendes gyűlésén. A jelenlevők egyetértettek a beadvánnyal, és a megbeszélés során elhangzott javaslataikból született annak Függeléke: 1. A lelkipásztorok ezen folyamodással nemcsak saját aggodalmaiknak adnak kifejezést, hanem „gyülekezetük tagjai iránti kötelességüknek is eleget kívánnak tenni”. 2. Mivel a területrendezéssel kapcsolatban a lelkipásztorok tájékozatlannak érzik magukat, „mértékadó – központi – tájékoztatást kívánnak az ügyben”.

Az állásfoglalást *A Temesvári Református Egyházmegye Lelkészi Közösségének folyamodványa* néven a kolozsvári és a nagyváradai református egyházkerületek igazgatótanácsainak, valamint a romániai Református Egyház zsinatának címezték. A végleges szöveget az érdeklődő megtalálhatja Tőkés László *Temesvár ostroma 1989* című kötetének (Hungamer Kft. Budapest, 1990) 10-13. oldalain is.

Az eredeti elképzelés az volt, hogy az akció országos méretű legyen, vagyis a szöveget felolvassák, és lehetőleg elfogadják valamennyi (mind a tizenhárom) esperességben. Erre végül kizárólag Aradon került sor. Az a tény, hogy ott Molnárt senki nem akadályozta meg a felolvasásban, a szervezőkben azt a benyomást keltette, hogy a szekuritáté nem is tudott az egész akcióról. Feltételezhetjük, hogy a többi hasonló összejöveten talán a papság óvatossága és a bizalmas kapcsolatrendszer hiányosságai miatt nem lett valóság a tiltakozási tervből.

Molnár János levéltári kutatásaiból azonban kiderült, hogy a szekuritáté pontosan tájékozódott a szándékukról, valamint a megvalósítás fejleményeiről, és folyamatosan ellenőrizte, kézben tartotta – mindenekelőtt az egyház papi vagy egyéb funkciót betöltő tagjai közül beszervezett ügynökei által – az eseményeket. A legfontosabb ügynök fedőneve Petrescu volt (Bányai Ferenc retgei lelkész), akiben Tőkés László megbízott, és akinek számított a segítségére. (Az ügynökök nevének megfelfedezéséről, valamint a szekuritátének az ügyel kapcsolatos belső intézkedéseiről Molnár János könyvének 26 – 35. oldalain olvashatunk.) Ez az ember hívta fel először a biztonsági szervek figyelmét a készülő akcióra. De Pásztori Tibor sepsiszentgyörgyi esperes (fedőneve: Zsolt) is bevitte hozzájuk a felhívásnak azt a szövegét, amelyet Tőkés Erzsébet kolozsvári tanárnő vitt el neki.

Tőkés Lászlónak a szekunál már egyetemi évei alatt volt egy évig dossziéja (1975-76). Miután *A református egyház helyzete Erdélyben* című tanulmánya megjelent az Ellenpontokban, 1983-ban „Vasile” (a László román megfelelője) címmel újabb dossziét nyitottak neki, amelynek tartalma folyamatosan gyarapodott az évek folyamán, és több mint negyven ügynök róla szóló jelentéseit tartalmazza. Köztük olyanokét, mint Csutak Csaba Vilmos kolozsvári esperes, majd főjegyző (fedőneve Péter, Péter András máskor Péter János), vagy dr. Bartha Tibor ortopéd főorvos és orgonaművész („Stelian”) aki benősült a Tőkés családba, és ott szerzett ismereteit a szervek számára kamatoztatta. (Dr. Bartha ma Budapesten él.)

Molnár János feltárta, hogy az ügynökök egymást is ellenőrizték. Ilyen volt Nagyváradon a „Păun” (magyarul: páva; Papp László püspök) – „Felszegi” (Eszenyei Gyula személyzeti tanácsos) párosa.

A falurombolással kapcsolatosan kidolgozott álláspont tehát csak Aradon hangzott el, az ottani egyházmegyei gyűlés el is fogadta, és a felsőbb egyházi szervekhez terjesztette. A szervezők állami megtorlás helyett (amelynek lehetőségével Romániában akkor számolni lehetett – különösen hogy mind Molnár János, mind Tőkés László már előzőleg „kompromittálta” magát írásainak az Ellenpontok című nagyváradi földalatti lapban történt közlésével), csak püspöki írásbeli intést kaptak.

Sajnálatos, hogy a szervezőknek és egyáltalán az aradi esperességnek ez a bátor akciója szélesebb körben szinte ismeretlen.

*

A falurombolás történetére érdemes egy pillanatra még visszatérni, mivel a jelenség történeti vizsgálata során izgalmas és a romániai eseményekhez nem igazán kapcsolt vonatkozásai is feltárulnak előttünk. Molnár János megemlíti, hogy magyar diplomáciai források értesülései szerint már 1972-ben szóba került Romániában egy társadalom-átalakítási terv, amely azonban lekerült a napirendről. Ugyanezen források szerint 1986-ban egy gazdasági tárgyaláson Ion Dincă miniszterelnök-helyettes említett egy tervet, amely révén 500 ezer hektárral lehetne növelni a termőterületet. Ezek a '88 márciusában meghirdetett falurombolás gondolatának előfutárai, melyeknek kiszivárogtatott formájából még nem érzékelhető egyértelműen az ország egyneműsítésére irányuló szándék.

A meglepetés akkor ér minket, ha a fenti tényeket magyarországi történésekkel vetjük egybe. A hatvanas évek második felében - a hetvenes évek elején ott is felvetődött a településrendezés kérdése. A tervező munka a VÁTI (Városépítési Tudományos és Tervező Intézet) keretében folyt, amely az építésügyi és városfejlesztési miniszteri tárcát akkor betöltő (nyilván kommunista) Bondor József hatáskörébe tartozott. A munkacsoportot Szelényi Iván és Konrád György városszociológusok vezették. Róluk Makovecz Imre több interjújában is olvashatunk. Részlet az egyikből: ezek az emberek „*a kormányzat megbízásából kidolgozták, hogy 3300 magyar faluból 1300-at hogyan lehet szerep nélkülivé minősíteni.*” Ez „*úgy történt, hogy először az iskolát, majd az önkormányzatot (illetve akkor a tanácsot), aztán az egészségügyet, majd a kereskedelmet számolták fel az adott településen, hogy az embereket elkényszerítsék onnan.*” (A térré váló dramaturgia, Ökotáj, 39-48, 2008. 149-157. o.)

Konrád és Szelényi az akkor ellenzékinek tudott szabad demokrata csoport tagjai voltak. Miután megírták *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz* című, nagy port felvert művüket (1974), hamarosan – több-kevesebb időre – mindketten nyugati országokba távoztak.

Mintha akkor senkinek nem tűnt volna fel, hogy Magyarországon a rombolás terveit dolgozzák ki, és igyekeznek azokat gyakorlatba is ültetni. Mára már nem csak a faluról van szó. Ezért egyre többen látják, hogy a mind szélsőségesebbé váló (többnyire gazdag) liberális rétegek különböző politikai megnevezések alatt összefonódnak, az embereket, valójában az emberiséget csak haszontermelőnek tekintik, és hatalmukat globálisan kiterjeszteni törekednek.

A mai helyzet pontosabb felméréséhez menjünk kissé vissza az időben. Olvassunk bele egy *Faluvég* című, az állam gazdasági szerepvállalásával foglalkozó, a Magyar Nemzetnél 2006. május 20-án zajlott és a <http://www.mno.hu/portal/355292> címen megtalálható kerekasztal-beszélgetésbe. Ekkor hat nappal vagyunk Gyurcsány Ferenc balatonöszödi beszéde előtt, amely csak majd szeptemberben fog nyilvánosságra kerülni. Viszont csaknem egy hónapja megjelent már az *Utolsó esély* című dolgozat, amely – annak ellenére, hogy a világgazdaság válsága majd csak két esztendő múlva jelentkezik – drasztikus anyagi megszorításokat javasol a magyar társadalomban. Szerzői: Bokros Lajos, Csillag István, Bauer Tamás és Mihályi Péter. Közülük ez utóbbi volt jelen a megbeszélésen.

Mihályi Péter kvalitásairól röviden: közgazdász, egyetemi tanár, a szabaddemokraták szakpolitikusa. Ő az egészségügyi reform egyik fő teoretikusa. Az *Utolsó esély* szerzőinek ultraliberalizmusa kiderül a tanulmány szövegéből is, amely szerint a túl magas bérek rontják a magyar feldolgozóipar versenyképességét. Egyik vitapartnere felméréseket idézve

bebizonyította, hogy Magyarországon a világ legszegényebbjeinek szintjén van a bérezés. Állítólag ezt kellett volna tehát tovább csökkenteni.

Mihályi szerint a szociális piacgazdaság fogalma, melyet ott találunk alkotmányunk preambulumban, „*pusztán politikai legenda, zurnalisztikai fordulat, közgazdasági definíciója nincs. A dolog tehát nem létezik, ettől függetlenül tényleg benne van a magyar alkotmányban.*”

A szociális piacgazdaság Konrad Adenauer, a Német Szövetségi Köztársaság első kancellárjának (1949 – 1963) idején született, aki teljesen szétrombolt országát ezzel a gazdaságpolitikával tudta talpra állítani. A fogalmat először Alfred Müller-Armack politikus, a kölni közgazdasági iskola megteremtője használta 1946-ban. Röviden így foglalta össze: „*a szabadpiaci elvekkel összhangban lévő, szociális biztosítékokkal kiegészített piacgazdaság*”.

Tudjuk, hogy a liberalizmus a szabadpiaci elvekkel és a piacgazdasággal tökéletesen egyetért. Ezért Mihályi Péter a szociális biztosítékok létét, sőt létjogosultságát kérdőjelezte meg, kétségtelenül annak az elterjedt felfogásnak az alapján, hogy a szabadpiaci mechanizmusok önmagukat eredményesen szabályozzák. A mostani válság kitörése után több neves szakember felismerte ennek téves voltát, de a gazdasági élet résztvevőinek értékrendjében továbbra is a profit utáni hajsza marad az elsődleges, ezért a gazdaság emberi tényezőjét figyelembe vevő szociális biztosítékokat továbbra is elkerülendő teherként tekintik. Talán csak a legközelebbi gazdasági összeomlásig.

Arra a felvetésre, hogy a közszolgáltatások elvonásával a lakosság tíz éven belül elköltözik, Mihályi csak ennyit válaszolt: „*Költözzön el.*” A vitavezető kérdésére, hogy: „*Szűnjön meg a falu?*” - ez a válasza: „*Persze. Középkori hagyomány, miért kellene fenntartani? (...) A magyar települések többsége háromszáz főnél kisebb, életképtelen.*”

A hajdani romániai tervek szerint, amely ellen tömegek mozdultak Magyarországon is, tömbházlakást kapott volna, akinek a házat központi parancsra lerombolják, és városi létesítmények együttesét ígérték hozzá.

Ma a magyarországi kistelepüléseken nincs erőszak, csupán anyagi okokra hivatkozva eltűnik minden, ami eddig az életet lehetővé tette, mindenekelőtt az iskola és a közlekedés. Az ott lakó „önszántából” kénytelen nagyobb helységbe költözni, ahol napjainkban munkát nehezen talál. Megélhetésért és lakhelyért küszködve tengődnek ma már családok, és számuk csak nőni fog. Pedig megélhetnének családi gazdálkodásból, ahogy az a példaként emlegetett nyugati országokban szokás, ha ők is némi segítséget kapnának hozzá.

A kiürült vidékeket talán mezőgazdasági nagyüzemek fogják felvásárolni. De lehetséges, hogy bevándorlók kezébe kerülnek majd, s akkor érdemes lesz újraszervezni a közlekedést, és visszatelepíteni a bezárt intézményeket. Immár nem magyaroknak.

Ceaușescu Romániájában bátorság kellett ahhoz, hogy valaki a falurombolás ellen felemelje a szavát.

A mai Magyarországon is vannak bátor emberek. Össze kellene fogniuk, mint az aradiak tették 1988-ban, hogy megpróbálják megmenteni a nemzetnek azokat az emberi, közösségi, kulturális értékeit – beleértve a vallásiakat is –, amelyeket a demokrácia köntösébe öltözött önkény – szinte az országgal együtt – pusztulásra ítélt.

(2009. november)

(Megjelent az *Átalvető* 73. számában, 2010. márciusában)